

Gémesi Géza alezredes:

HÁBORÚ A KOMMUNIKÁCIÓS TÉRBE: A HAMÁSZ 2023. OKTÓBERI TERRORAKCIÓJÁNAK DEZINFORMÁCIÓS ÖSSZEFÜGGÉSEI

DOI: 10.35926/HSZ.2025.4.5

ÖSSZEFOGLALÓ: A 21. századi konfliktusok egyre inkább az információs térben zajlanak, ahol a dezinformáció és a kommunikációs hadviselés kulcsszerepet játszik a hadművelleti célok elérésében. A 2023. október 7-én indított, Izrael elleni Hamász-támadás nemcsak katonai fordulópontot jelentett a Közel-Keleten, hanem új szintre emelte az információs műveletek alkalmazását is. A tanulmány célja, hogy bemutassa, miként alkalmazott a Hamász – iráni támogatással – célzott dezinformációs kampányokat a terrorakció kiegészítéseként, különös figyelmet fordítva a nyugati közvélemény befolyásolására, az izraeli társadalom pszichológiai destabilizálására, valamint a palesztin önreprezentáció megerősítésére. A kutatás kvalitatív tartalomelemzésen alapul, és nyílt forrású adatok, közösségi médiás tartalmak, valamint szakirodalmi elemzések segítségével vizsgálja a Hamász dezinformációs stratégiáját. A tanulmány rávilágít arra, hogy a Hamasz információs műveletei szerves részét képezték a hibrid hadviselési koncepciónak, és a jövő fegyveres konfliktusaiban az információs tér egyre meghatározóbb hadszíntérré válik.

KULCSSZAVAK: dezinformáció, Hamasz, Izrael, kommunikációs tér, közösségi média

A SZERZŐRŐL:

Dr. Gémesi Géza alezredes, PhD-hallgató (NKE Hadtudományi Doktori Iskola, ORCID: 0009-0006-6903-3937, MTMT: 10089255)

BEVEZETÉS

A 21. századi fegyveres konfliktusok egyre kevésbé korlátozódnak a fizikai hadszínterre. A modern háborúk immár az információs térben is zajlanak, ahol a hadviselő felek nemcsak katonai, hanem pszichológiai, politikai és társadalmi hatást is igyekeznek kiváltani. A hibrid hadviselés keretében a dezinformációs műveletek stratégiai fontosságúvá váltak: céljuk a közvélemény befolyásolása, a társadalmak destabilizálása, valamint az ellenfél katonai és politikai döntéshozatalának megzavarása. Ezek az eszközök különösen előnyösek az aszimmetrikus képességekkel rendelkező szereplők számára, amelyeknek az információs hadszíntér kompenzációs terepet biztosít a konvencionális katonai eszközökkel szemben fennálló erőforráshiány leküzdésére.

A közel-keleti régióban az információs műveletek már korábban is a hibrid hadviselés szerves részét képezték. A nem állami szereplők – így különösen a Hezbollah, a Hútik, valamint a Gázai övezetet irányító Hamász – gyakran alkalmazzák a dezinformáció különféle formáit: ezek közé tartoznak az álhírek terjesztése, a hamis narratívák építése, a közösségi médián keresztüli manipuláció, valamint a deepfake technológiák alkalmazása. E technikák nem csupán belső társadalmi mozgósításra, hanem regionális és globális narratívák befolyásolására is szolgálnak.

A 2023. október 7-én indított, Izrael elleni nagyszabású Hamász-támadás¹ nemcsak katonai szempontból volt jelentős fordulópont, hanem információs hadviselési értelemben is kiemelkedő esettanulmányt kínál. A támadást követő órákban és napokban több száz hamis vagy manipulatív tartalom jelent meg a közösségi médiában, amelyek célja az események torzított bemutatása, az izraeli válaszüzenetek delegitimálása, valamint a nemzetközi közvélemény befolyásolása volt.² Különösen aktív szerepet játszottak ebben iráni kötődésű médiumok, proxycsatornák és online szereplők, amelyek a Hamász narratíváit globálisan erősítették.

A jelen tanulmány célja annak feltárása, hogy a Hamász milyen dezinformációs eszközöket és csatornákat alkalmazott a 2023. októberi támadások során, milyen célcsoportokat próbált ezekkel elérni, és milyen hatást gyakorolt a kialakult információs térre. A kutatás hipotézise szerint a Hamász tudatosan és szisztematikusan illesztette be az információs műveleteket a hadművelleti koncepciójába, különös tekintettel a nyugati közvélemény befolyásolására, az izraeli társadalom pszichológiai megosztására, valamint saját regionális legitimációjának erősítésére. A vizsgálat kvalitatív tartalomelemzés módszertanával, nyílt forrású adatok és releváns angol nyelvű szakirodalom alapján történik.

SZAKIRODALMI HÁTTÉR

A modern hadviselés természetének átalakulása a 21. században új elméleti megközelítéseket tett szükségessé a fegyveres konfliktusok értelmezésében. A hibrid hadviselés fogalmát Frank G. Hoffman alkotta meg a 2000-es évek közepén, rámutatva, hogy a konvencionális és nem konvencionális eszközök, valamint a katonai és a nem katonai módszerek összefonódása újfajta fenyegetést jelent. A hibrid műveletek integrálják a katonai erőszakot, az információs hadviselést, a gazdasági nyomásgyakorlást, a kibertevékenységet és a proxyszereplők alkalmazását. E komplex működésmód lehetővé teszi a nem állami szereplők számára is, hogy az állami szereplőkhöz mérhető stratégiai hatást gyakoroljanak – különösen az információs térben.³

A dezinformáció a hibrid hadviselés egyik központi eleme, melynek célja a célcsoport percepcióinak torzítása, a döntéshozatali képesség gyengítése, illetve a társadalmi kohézió megbontása.⁴ A dezinformáció nem csupán hamis információk terjesztését jelenti, hanem azok célzott, kontextusba ágyazott alkalmazását, gyakran féligazságok vagy manipulált narratívák formájában. A digitális környezet – különösen a közösségi média – a dezinformáció terjedésének ideális platformját jelenti gyorsasága és tömegelérési képessége révén.⁵

Az információs hadviselés (*information warfare*) elmélete szerint a konfliktusok egyre inkább a percepciók befolyásolásán keresztül dőlnek el. A katonai műveletek kiegészítését célzó pszichológiai és kommunikációs műveletek célja a célország lakosságának vagy döntéshozóinak attitűdformálása, illetve az ellenfél információs rendszerének destabilizálása.⁶ A NATO 2015 óta külön StratCom-egységeken (Strategic Communications) keresztül kezeli az információs műveletek jelentőségét, és számos elemzés rámutat arra, hogy a dezinform-

¹ Selján 2024, 81–98.

² McBride 2024.

³ Hoffman 2007.

⁴ Pomenartsev–Weiss 2014.

⁵ Rid 2010.

⁶ Libicki 1995.

máció megelőzése és kezelése immár nemcsak katonai, hanem civil társadalmi⁷ és technológiai kérdés is.⁸

A Közel-Kelet tekintetében az információs műveletek és dezinformációs kampányok kutatása kiemelt jelentőségű. A régió nem állami szereplői – különösen a Hezbollah, a Hútik, valamint a Hamász – már korábban is alkalmaztak célzott kommunikációs műveleteket. Az iráni proxyhálózatok központi szerepet játszanak a dezinformációs térben: az iráni állami média (PressTV, Fars News, Al-Alam) és a regionális szövetséges médiumok (pl. Al Mayadeen, Al-Manar) jól strukturált információs ökoszisztémát működtetnek, amelyben a Hamász is aktív szerepet vállal.⁹

A 2023. októberi Hamász-támadásokhoz kapcsolódó dezinformációs gyakorlatokkal kapcsolatban számos nyílt forrás és elemzőszervezet nyújtott érdemi adatokat. A Bellingcat,¹⁰ a BBC Verify,¹¹ valamint az AFP Fact Check¹² cikkei, jelentései mind az események után keletkezett dezinformációs hullámot dokumentálják. Ezek az elemzések rámutatnak arra, hogy a Hamász nem spontán, hanem előre tervezett kommunikációs stratégiát alkalmazott, amely szervesen kapcsolódott a katonai műveletekhez. A digitális platformokon megjelenő tartalmak egy része mesterséges intelligenciával generált képekből, manipulált videókból és összehangolt posztolási mintázatokból állt, amelyeket bot- és trollhálózatok támogattak.

Összességében a szakirodalom alapján megállapítható, hogy a dezinformáció a Hamász hibrid hadviselési arzenáljának tudatosan alkalmazott eszköze, amelyet regionális és nemzetközi szövetségi rendszer, valamint technológiai platformok támogatásával vet be. A jelen kutatás ehhez a diskurzushoz kíván hozzájárulni azáltal, hogy esettanulmány-jelleggel vizsgálja a 2023. októberi eseményeket, különös tekintettel a kommunikációs térben zajló műveletek szerkezetére és célrendszerére.

A KUTATÁS SZEMPONTJAI

A tanulmány központi kutatási kérdése, hogy milyen szerepet játszott a dezinformáció a Hamász 2023. októberi Izrael elleni támadásainak információs dimenziójában, és milyen célcsoportokat igyekeztek elérni a különféle kommunikációs műveletek során.

Kutatási hipotézisként a következőket fogalmaztam meg: A Hamász 2023. októberi támadása során tudatos és rendszerszerű dezinformációs műveleteket alkalmazott a katonai célok támogatására, különös tekintettel a nemzetközi közvélemény befolyásolására, az izraeli társadalom pszichológiai destabilizálására, valamint saját politikai legitimációjának erősítésére. E kampányokat nagyrészt iráni kötődésű médiumok és proxyhálózatok is támogatták, ezzel tovább növelve a dezinformáció hatókörét és hatékonyságát.

A feltevés vizsgálatára a tanulmány kvalitatív kutatási megközelítést alkalmaz, amelynek középpontjában a Hamász 2023. októberi Izrael elleni támadásaihoz kapcsolódó dezinformációs tevékenység tartalomelemzése áll. A kutatás célja nem statisztikai reprezentativitás elérése, hanem a vizsgált jelenségek mögötti mintázatok, szándékok és kommunikációs stratégiák azonosítása, értelmezése és kontextualizálása.

⁷ Falyuna 2024, 42–74.

⁸ Vikman 2024, 198–212.

⁹ Byman–McCaleb 2023.

¹⁰ Koltai 2023.

¹¹ Horton et al. 2023.

¹² Leicester 2023.

Az elemzés elsődleges forrásai közé tartoznak a nyílt forrású online tartalmak (*open-source intelligence*, OSINT), így közösségimédia-posztok (elsősorban X, Telegram, TikTok és Instagram platformokról), hivatalos közlemények (a Hamasz és az Izraeli Védelmi Erők oldalairól), valamint nemzetközi hírügynökségek (pl. BBC, Reuters, Al Jazeera) és független tényellenőrző szervezetek (pl. Bellingcat, BBC Verify, AFP Fact Check) elemzései. Kiegészítő forrásként szakpolitikai tanulmányok és agytrösztök (pl. Atlantic Council, ISW, CSIS) elemzései is felhasználásra kerültek a dezinformációs műveletek és a hibrid hadviselés értelmezéséhez.

A tartalomelemzés során a vizsgált anyagok rendszerezése négy fő dimenzió mentén történik:

- *Célcsoport*: a kommunikációs tartalmak címzettjei (pl. nyugati közvélemény, arab világ, izraeli lakosság);
- *Üzenettípus (narratíva)*: a közvetített tartalmak fő üzenetei (pl. mártíromság, izraeli agresszió, áldozatiság, győzelem);
- *Csatorna*: a tartalmak terjesztésére használt platformok és médiumok;
- *Forráshálózat*: a tartalmak eredete, terjesztői, ideológiai vagy állami kötődése (pl. Hamasz, iráni médiumok, proxyprofilok, bottevékenység).

A kutatás nem törekszik a dezinformációs kampányok teljes körű feltérképezésére, hanem esettanulmány-jelleggel mutatja be a legmarkánsabb példákat, törekedve a tipikus mintázatok azonosítására. A vizsgálat célja annak feltárása, hogy miként integrálódnak a dezinformációs eszközök a Hamasz hibrid hadviselési stratégiájába, és milyen kommunikációs célok elérésére szolgálnak.

KONTEXTUS: A 2023. OKTÓBERI HAMASZ-TERRORTÁMADÁS ÁTTEKINTÉSE

2023. október 7-én a Gázai övezetet irányító Hamasz nagyszabású váratlan támadást indított Izrael ellen, amelyet a modern izraeli történelem egyik legsúlyosabb biztonsági kudarcaként értékeltek. A támadás során több mint háromezer rakétát lőttek ki izraeli területekre, miközben több száz fegyveres hatolt át a határázaron szárazföldi, légi és vízi útvonalakon. A Hamasz harcosai civileket támadtak meg több településen, zenés fesztivált ért rajtaütés, és mintegy 250–300 izraeli állampolgárt, köztük nőket, gyerekeket és időseket ejtettek túszul. Az első 48 órában több mint 1200 izraeli és legalább 700 palesztin életét vesztette, és a harcok intenzitása az azt követő hetekben is fennmaradt.

A támadás időzítése és mértéke nemcsak katonai, hanem politikai és kommunikációs szempontból is meglepetést okozott. A művelet alapos előkészítésre utalt, amely során a Hamasz a nyilvános jelek szerint – megtévesztő információkkal élve – elkerülte az izraeli hírszerzés figyelmét. A támadást követően az izraeli kormány teljes körű hadművelleti készsültséget rendelt el, megindítva az *Swords of Iron* (Vaskardok)¹³ elnevezésű műveletet, amely elsősorban a Gázai övezet elleni légitámadásokban és a fokozatos szárazföldi bevonulásban öltött testet.

A támadásokhoz szorosan kapcsolódott egy intenzív kommunikációs hadjárat is. A Hamasz már az első órákban megkezdte saját narratíváinak terjesztését: győzelmi üzenetek, videók, valamint a „felszabadítás” és az „ellenállás” fogalmainak erősítése jellemezte a szervezet

¹³ Swords of Iron...

kommunikációját. A közösségimédia-platformokon – különösen a Telegramon,¹⁴ a TikTokon¹⁵ és az X¹⁶ (korábbi Twitter) felületén – pillanatok alatt megjelentek azok a tartalmak, amelyek célja egyrészt a palesztin lakosság mozgósítása, másrészt a nemzetközi közvélemény befolyásolása volt.

A nemzetközi reakciók rendkívül megosztottak voltak: a nyugati országok többsége Izrael önvédelemhez való jogát hangsúlyozta, hivatkozva a nemzetközi jogra,¹⁷ számos regionális szereplő és civil társadalmi szervezet pedig a palesztin áldozatok aránytalan szenvedésére hívta fel a figyelmet. E kettős percepció alapvetően befolyásolta a digitális térben zajló információs csatát is, amelyben mindkét fél igyekezett saját értelmezését érvényesíteni a nyilvánosság előtt.

A Hamász támadásainak 2023. októberi hulláma így nemcsak konvencionális fegyveres műveletként, hanem integrált információs hadviselésként is értelmezhető. A következő fejezetek ezt az információs dimenziót vizsgálják részletesebben, különös tekintettel a dezinformációs technikákra, azok célcsoportjaira, terjesztési csatornáira és az izraeli, illetve nemzetközi válaszreakciókra.

A DEZINFORMÁCIÓS DIMENZIÓK

A Hamász 2023. októberi offenzíváját kísérő információs hadjárat nem pusztán propagandaelemeket tartalmazott, hanem a klasszikus dezinformációs műveletek minden jellemzőjét magán viselte. Az alkalmazott tartalmak célzott torzításai, a manipulált képi és audiovizuális anyagok, valamint a közösségimédia-platformok összehangolt kihasználása arra utal, hogy az információs térben végzett tevékenység a katonai műveletekkel párhuzamosan, azokkal összehangoltan zajlott. A következőkben négy fő dimenzió mentén kerül sor a dezinformációs gyakorlatok elemzésére.

Célcsoportok

A Hamász 2023. októberi dezinformációs kampányainak egyik legmarkánsabb jellemzője a célcsoportok szerinti differenciált kommunikáció volt. A szervezet nem egységes üzeneteket közvetített, hanem a különböző társadalmi csoportok sajátos érzelmi, politikai és kulturális érzékenységéhez igazította információs műveleteit.

A nemzetközi közvélemény, különösen az Európa és Észak-Amerika lakossága felé irányuló kommunikációban a Hamász a palesztin civil lakosság áldozatiságát hangsúlyozta. A kampány során érzelmileg megterhelő képek és videók jelentek meg, amelyek civil áldozatokat – különösen gyermekeket és nőket – mutattak be, gyakran kórházi környezetben vagy romok között.¹⁸ Az alkalmazott narratívák kulcsszavai – mint az „apartheid”, az „etnikai tisztogatás” és a „háborús bűnök” – tudatosan rezonáltak a nyugati emberi jogi diskurzusokkal. A Hamász kommunikációs stratégiája ebben a közegben arra törekedett, hogy erodálja Izrael katonai lépéseinek legitimitását, viszont szimpátiát ébresszen a palesztin ügy iránt. A félrevezető tartalmak időzítése szintén stratégiai jelentőségű volt: a katonai válaszlépések

¹⁴ Kirkpatrick–Rasgon 2023.

¹⁵ Rajvanshi 2023.

¹⁶ Gilbert 2023.

¹⁷ Heinze 2024, 71–85.

¹⁸ Hamelers 2024, 90–100.

első óráiban, amikor a hiteles információk még korlátozottan álltak rendelkezésre, különösen intenzív volt a dezinformációs aktivitás.¹⁹

Az arab világ és a palesztin diaszpóra felé irányuló kommunikáció más jellegű üzeneteket közvetített. Ebben az esetben a hősiesség, az ellenállás dicsőítése, valamint a sikeres harci eredmények hangsúlyozása került előtérbe. A Hamasz szándéka az volt, hogy megerősítse a kollektív identitást, mozgósítsa a szimpatizánsokat és legitimálja saját szerepét a palesztin nemzeti ellenállás vezető erejeként. A vallási elemek hangsúlyozása – mint például a „szent háború” narratívája – tovább növelte az üzenetek érzelmi hatását ebben a kulturális közegben.

Az izraeli társadalmat célzó dezinformációs műveletek célja a félelemkeltés, a pszichológiai destabilizáció és a közbizalom megingatása volt. A Hamasz olyan manipulált vagy hamisított információkat terjesztett, amelyek izraeli katonai vereségeket, civil áldozatokat, vagy éppen a védelmi rendszerek összeomlását sugallták. E tartalmak szándéka az volt, hogy fokozza a belső bizonytalanságot, gyengítse a kormányzat és a hadsereg iránti bizalmat, valamint megossza az izraeli társadalmat a konfliktus kezelésével kapcsolatos politikai kérdésekben.²⁰

A célcsoportok szerinti tudatos üzenetformálás, az érzelmi hatáskeltésre törekvő tartalomgyártás, valamint a közösségimédia-platformok dinamikájának ügyes kihasználása mind azt jelzik, hogy a Hamasz dezinformációs műveletei messze túlléptek a spontán propaganda szintjén, és a hibrid hadviselés részeként, professzionálisan kidolgozott kommunikációs stratégiát tükröztek.

Üzenettípusok és tartalmi panelek

A Hamasz 2023. októberi dezinformációs kampányának egyik legfontosabb sajátossága az üzenettípusok gondos megválasztása volt, ami szorosan illeszkedett a szervezet stratégiai céljaihoz. Az üzenetek tartalma jelentős eltéréseket mutatott attól függően, hogy mely célcsoport elérésére irányultak. A kampány során az emocionális hatáskeltés, a pszichológiai manipuláció, valamint a politikai legitimációs törekvések mind megjelentek az alkalmazott tartalmi panelekben.

Az egyik legdominánsabb üzenettípus az áldozatiság narratívájára épült. A Hamasz kommunikációjában a palesztin civil lakosság – különösen a gyermekek, a nők és az idősek – szenvedése került a középpontba. A cél az volt, hogy a nemzetközi közvélemény empátiájára apellálva delegitimálják Izrael katonai műveleteit, és egyértelmű erőszakos agresszorként állítsák be az izraeli államot. E narratívát támogatandó gyakran más konfliktuszónákból származó, archív vagy manipulált képeket használtak, amelyeket a közösségi média felületein terjesztettek, gyakran hiteles forrásmegjelölés nélkül.²¹

Ezzel párhuzamosan jelent meg a hősiesség és a győzelem üzenettípusa, amely elsősorban az arab világ és a palesztin diaszpóra felé irányult. Ebben a keretben a Hamasz harcosai a bátorság, az elszántság és a győzedelmes ellenállás megtestesítőiként jelentek meg. Az ilyen tartalmakban gyakran eltúlzott vagy fiktív harctéri sikerek szerepeltek. Ennek célja a belső morál erősítése, a lakossági támogatás fenntartása, valamint a mozgalom státuszának megerősítése volt a palesztin ellenállás vezető erejeként. A győzelem hangsúlyozása sokszor vallási kontextusban jelent meg, összekapcsolva a fegyveres ellenállást a szent háború eszméjével.²²

¹⁹ ADL Debunks... 2023.

²⁰ Burnett et al. 2023.

²¹ ADL Debunks... 2023: i. m.

²² McBride 2024: i. m.

A delegitimáció szintén kiemelt szerepet kapott a Hamász dezinformációs műveleteiben. Az izraeli hadsereget háborús bűncselekményekkel, civilek szándékos célbavételével, illetve etnikai tisztogatással vádoló tartalmak célja a nemzetközi jogi normák megsértésének sugallása volt.²³ E narratívák nemcsak a közvetlen katonai műveletek megítélésére, hanem általánosan Izrael államiságának erkölcsi alapjaira is csapást próbáltak mérni.²⁴

Az említett főbb üzenettípusokon kívül a Hamász dezinformációs kampánya számos rövid élettartamú taktikai panelre is épített. Ilyenek voltak például a célzottan kreált „*breaking news*” típusú bejegyzések, amelyek gyorsan terjedtek a közösségimédia-platformokon, és sokszor azt a látszatot keltették, hogy izraeli katonai vereségek vagy komoly társadalmi zavargások zajlanak. Ezek a gyorsan változó tartalmak nem hosszú távú narratívák építését célozták, hanem a konfliktus pillanatnyi percepciójának befolyásolására szolgáltak.²⁵

Összességében elmondható, hogy a Hamász dezinformációs stratégiája nem pusztán egyetlen narratíva köré szerveződött, hanem komplex, többszintű üzenetstruktúrával dolgozott, amely egyszerre törekedett empátia kiváltására, belső mozgósításra, valamint az ellenfél delegitimálására. Az üzenettípusok sokfélesége és célzott alkalmazása alátámasztja, hogy a Hamász információs hadviselési műveletei professzionális tervezés eredményeként valósultak meg, szerves részeként a hibrid hadviselési stratégiájuknak.

Terjesztési csatornák

A Hamász 2023. októberi dezinformációs műveleteinek egyik meghatározó eleme a megfelelő terjesztési csatornák tudatos kiválasztása és azok kombinált alkalmazása volt. A szervezet nem egyetlen platformra támaszkodott, hanem sokszínű kommunikációs ökoszisztémát épített ki, amely lehetővé tette a különböző célcsoportok gyors és célzott elérését, valamint a hamis információk gyors és széles körű terjesztését.

A Telegram csatornái kulcsszerepet játszottak a Hamász elsődleges kommunikációjában. A Telegram zárt csoportjai és nyilvános csatornái ideális környezetet biztosítottak a szervezet számára, hogy közvetlenül juttassák el üzeneteiket támogatóikhoz, anélkül, hogy jelentős moderációval vagy cenzúrával kellett volna szembenéznük.²⁶ A Telegramon keresztül terjedtek a legelső operatív felvételek, győzelmi jelentések, valamint a civil áldozatokat bemutató képi tartalmak, amelyeket később más platformokra is áttűltettek.²⁷

A TikTok és az Instagram a vizuális hatású rövid formátumú tartalmak terjesztésében játszott kiemelkedő szerepet. A Hamász szimpatizánsai olyan rövid, erőteljes érzelmi hatásra építő videókat készítettek és osztottak meg, amelyek a konfliktus civil áldozatait, a rombolást és az izraeli erők állítólagos brutalitását ábrázolták. Ezek a platformok különösen a fiatalabb generációkat célozták meg, kihasználva azt a dinamikát, hogy a TikTokon és Instagramon a tartalmak rendkívül gyorsan képesek vírusszerűen terjedni.²⁸

Az X (korábban Twitter) szintén központi szerepet töltött be a dezinformációs stratégiában. Az X gyors, valós idejű információáramlása lehetővé tette, hogy a Hamaszhoz köthető fiókok „*breaking news*” stílusú bejegyzésekkel árásszák el az információs teret. E platformon

²³ Watson 2023.

²⁴ Burnett et al. 2023: i. m.

²⁵ Chin-Rothmann 2023.

²⁶ Uo.

²⁷ Fung–Duffy 2023.

²⁸ Bond 2023.

különösen hatékonyak voltak a rövid, figyelemfelkeltő állítások, amelyek sokszor megerősítetlen híreket vagy teljesen hamis információkat tartalmaztak, és amelyeket később nehéz volt visszavonni vagy helyreigazítani a gyors terjedés miatt.²⁹

A Telegram, a TikTok és az X mellett a Hamász dezinformációs ökoszisztémájában fontos szerepet játszottak a proxymediumok is, mint például a PressTV (iráni állami média),³⁰ az Al-Manar (Hezbollah-hoz köthető televíziócsatorna),³¹ valamint számos kisebb arab nyelvű portál. Ezek az oldalak kvázi független forrásként jelentek meg a nemzetközi médiaterben, de valójában a Hamász narratíváinak terjesztését szolgálták, növelve azok látszólagos hitelességét és elérését.

A különböző csatornák kombinált alkalmazása lehetővé tette, hogy ugyanaz az üzenet több platformon egyszerre jelenjen meg, különböző formátumban és stílusban igazítva az adott közönség fogyasztási szokásaihoz. Ez a „többcsatornás terjesztés” jelentősen megnövelte a dezinformációs műveletek hatékonyságát, mivel egy-egy hamis információ egyszerre jelent meg videóként, képként, szöveges hírként és mémként is – eltérő közönségek számára.

Összességében a Hamász 2023. októberi dezinformációs kampánya a modern digitális kommunikációs technológiák rendkívül tudatos kihasználását mutatja. A platformok sokszínűsége, az üzenetek adaptálása a különböző médiakörnyezetekhez, valamint a közönségpreferenciák pontos ismerete mind hozzájárultak ahhoz, hogy a Hamász narratívái gyorsan és széles körben eljussanak a célcsoportokhoz.

TERJESZTŐ HÁLÓZATOK ÉS TAKTIKAI MINTÁZATOK

A Hamász 2023. októberi dezinformációs kampányának sikerességét nemcsak a kiválasztott üzenetek és csatornák, hanem a tudatosan kialakított terjesztő hálózatok és azok működési taktikái is nagymértékben meghatározták. Az információk szisztematikus terjesztése érdekében a Hamász többszintű hálózatot épített ki, amelyben különböző típusú szereplők vettek részt: hivatalos szervezeti csatornák, szimpatizánsok, proxymediumok, valamint automatizált vagy félautomatikus eszközök, például botok és trollfiókok.

Az első és legfontosabb réteg a hivatalos Hamász kommunikációs csatornák voltak. Idetartoztak a Hamász politikai vezetése, a katonai szárny, az al-Kasszám Brigádok hivatalos Telegram- és közösségimédia-oldalai. Ezek az elsődleges források közvetlenül irányították az alaptartalmakat, amelyeket a hálózat többi eleme továbbterjesztett.³²

A második szintet az álcázott civil fiókok alkották. Ezek olyan közösségimédia-profilok voltak, amelyek látszólag hétköznapi felhasználók voltak, de valójában szervezetenként vettek részt a Hamász narratíváinak felerősítésében. Ezek a fiókok – gyakran valós nevű, de hamis profilképpel rendelkező fiókok – különösen az X és az Instagram platformokon voltak aktívak. Elsődleges feladatuk a dezinformációs tartalmak újramegosztása, kommentekben történő propagálása, valamint az ellenőrzött narratívák mesterséges legitimálása volt.³³

A harmadik szintet a botok és trollhálózatok jelentették. Automatizált fiókok segítségével a Hamász gyorsan képes volt megnövelni az adott üzenetek láthatóságát, algoritmikusan elősegítve azok trenddéválását a közösségi médiában. Ezek a botok gyakran kulcsszavak-

²⁹ Dixit 2023.

³⁰ Hamas: Oct. 7 Operation... 2025.

³¹ Hezbollah, Hamas, Islamic... 2023.

³² Sadek–Mashkoor 2023.

³³ Burnett et al. 2023: i. m.

ra aktiválódtak, például „#FreePalestine”, „#GazaGenocide” vagy „#StandWithPalestine”, és így igyekeztek az érzelmileg terhelt hashtagok körül zajló diskurzust dominálni.³⁴

A negyedik szint a proxymédiák – például a PressTV, az Al-Manar, valamint egyes arab nyelvű híroldalak – szerepe volt. Ezek a médiumok rendszeresen publikáltak a Hamász álláspontját támogató cikkeket, riportokat és videó anyagokat, amelyeket aztán a közösségi médiában terjesztettek tovább. Az ilyen csatornák fontos szerepet játszottak abban, hogy a Hamász narratívái ne pusztán propagandaként, hanem „független híreként” jelenjenek meg a nemzetközi közönség előtt.

A Hamász által alkalmazott taktikai mintázatok is jól körvonalazhatók. A kampány során jellemző volt a szimultán terjesztés, vagyis ugyanazon tartalom különböző formátumokban (szöveg, kép, videó, mém) történő egyidejű közzétevése különböző platformokon. Emellett kiemelkedő szerepet kapott a gyors reakció, vagyis a Hamász és szövetségesei percekben belül reagáltak a konfliktus eseményeire, így uralva az elsődleges narratívákat még az előtt, hogy a hivatalos vagy független információk megjelentek volna.

Jellemző taktika volt továbbá a kontaminációs stratégia³⁵ alkalmazása is: az ellenfél által közölt valós információk közé szándékosan vegyítették a fél- vagy teljesen hamis adatokat, így nehezítve a hiteles információk gyors és egyértelmű azonosítását.

Összességében a Hamász dezinformációs hálózata és taktikai eszköztára magas szintű tervezést tükrözött. A szervezet képes volt kihasználni a közösségimédia-alapú információs környezet sebezhetőségeit, és integrált kommunikációs műveletekkel támogatta a fizikai hadműveleteket a kommunikációs térben is.

A dezinformációs műveletek hatékonysága és elérése

A Hamász 2023. októberi információs műveleteinek hatékonyságát vizsgálva megállapítható, hogy a dezinformációs kampányok nem csupán a katonai hadműveletek kiegészítő elemeiként funkcionáltak, hanem önálló stratégiai célokat is szolgáltak. A közösségi média platformjai – különösen a TikTok és az X – elsődleges csatornáivá váltak a Hamász által közvetített narratívák terjesztésének. Az első napokban ezek a felületek látványos viralitást eredményeztek: a konfliktusról szóló tartalmak interakciószáma többmillió nagyságrendet ért el, a platformok részéről pedig csak késleltetett és szórványos moderáció volt tapasztalható.³⁶

A TikTok saját közzététele szerint 2023 októberében közel egymillió videót távolítottak el, amelyek részben erőszakos, részben félrevezető vagy manipulált tartalmat tartalmaztak. Ezeknek jelentős része a Hamász narratíváját erősítette, a leggyakoribb címkék pedig – mint például a „#FreePalestine” vagy a „#GazaGenocide” – egyre több felhasználót vontak be az érzelmileg telített diskurzusba. A DFRLab és más digitális biztonsággal foglalkozó szervezetek elemzése alapján kimutatható, hogy a Hamász-érzelmi tartalmak több mint ötödét automatizált fiókok generálták, célzott triggerhasználatral és időzített terjesztéssel.³⁷

A tartalomfogyasztás hatása jól mérhető volt a nyugati közvéleményben, különösen az Amerikai Egyesült Államokban. A Pew Research Center adatai szerint a 18–29 éves korosztályban drasztikusan nőtt azok aránya, akik Izrael válaszlépéseit aránytalannak tartották. Ez az eltolódás összefüggésbe hozható a közösségimédia-fogyasztási szokásokkal:

³⁴ Sadek–Mashkoor 2023: i. m.

³⁵ Paul–Matthews 2016.

³⁶ Chin–Rothmann 2023: i. m.

³⁷ Dixit 2023: i. m.

azok körében, akik a TikTokot és az Instagramot használták elsődleges hírforrásként, márkásabb volt a palesztin narratívákkal való azonosulás.³⁸ A narratívák sikeres célba juttatása tehát nemcsak a technikai terjesztés hatékonyságának, hanem a fogadó közeg értelmezési kereteinek is betudható.³⁹

Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy ez a kommunikációs fölény nem maradt válasz nélkül. A Hamász-barát narratívák gyors elterjedésére válaszul szinte azonnal megjelentek az Izrael-barát kampányok, különösen az X platformon, ahol a „#StandWithIsrael” hashtaget használó bejegyzések aktivitása október közepére több száz százalékkal nőtt.⁴⁰ A konfliktus tehát nem csupán egyoldalú diskurzust eredményezett, hanem erőteljes polarizációhoz vezetett, ami a nyilvános tér mindkét oldalán felerősítette a véleményeket. A dezinformáció tehát nemcsak percepciókat alakított, hanem interakciót is kiváltott: ellentétes narratívákat, cáfolatokat, sőt offline mobilizációt – tüntetéseket és szolidaritási megmozdulásokat⁴¹ – is generált.⁴²

Az események nyomán globálisan is megfigyelhető volt a szélsőséges eszmék felerősödése, különösen az Amerikai Egyesült Államokban és Európában. A Lawfare elemzése szerint a konfliktus nemcsak a hagyományos média, hanem elsősorban a közösségi platformok révén vált a szélsőséges ideológiák célzott eszközévé. A közösségi médiában terjedő vizuális tartalmak és narratívák – különösen a palesztin civil áldozatokat bemutató képek, illetve a valósi helyek „meggyalázásáról” szóló üzenetek – érzelmi töltetük révén kiválóan alkalmasak voltak arra, hogy radikalizálják az egyébként passzív befogadókat is. Az Amerikai Egyesült Államokban megfigyelhető volt, hogy az erőszakos szélsőjobboldali és iszlamista csoportok egyaránt aktivizálták magukat: propagandaanyagok, toborzási kísérletek és a társadalmi feszültségek szítására irányuló dezinformációk jelentek meg célzott formában. A Lawfare szerint ezek az információs mintázatok új szakaszt jeleznek a transznacionális szélsőséges kommunikációs stratégiájában, ahol egy lokális konfliktus globális narratívává válik, és így más földrajzi térségekben is közvetlen társadalmi destabilizációs potenciált hordoz.⁴³

Összefoglalva megállapítható, hogy a Hamász információs műveletei rövid távon jelentős hatást gyakoroltak a digitális nyilvánosságra. A vizuális tartalmak dominanciája, a platformok reaktív moderációs mechanizmusai és a célzott érzelmi narratívák kombinációja lehetővé tette, hogy a Hamász az első napokban tematizálja a közbeszédet. A hosszú távú hatás ugyanakkor árnyaltabb: míg bizonyos társadalmi csoportokban – főként a nyugati fiatalok körében – erősödött a palesztin ügy iránti szimpátia, más rétegekben ellenhatásként éppen az izraeli narratíva kapott új lendületet.⁴⁴ A kampány így egyszerre volt hatékony és ellentmondásos: a figyelem megragadásában eredményesnek bizonyult, ám az irányított percepció hosszú távú fenntartása már korlátozottabb sikerrel járt.

VÁLASZREAKCIÓK A DEZINFORMÁCIÓS MŰVELETEKRE

A Hamász 2023. októberi támadásait követő intenzív dezinformációs hullám azonnali és több szintű válaszreakciókat váltott ki az izraeli állam, a nemzetközi média, valamint a közösségi-

³⁸ Fung–Duffy 2023: i. m.

³⁹ Silver et al. 2024.

⁴⁰ Sadek–Mashkoor 2023: i. m.

⁴¹ Couvelaire 2024.

⁴² Cortellessa–Bergengruen 2023.

⁴³ Akdedian 2024.

⁴⁴ Silver et al. 2024: i. m.

média-platformok részéről. Bár a válaszok intenzitása és hatékonysága változó volt, összességében megfigyelhető, hogy a védekezési mechanizmusok fejlődtek, de számos gyenge pont is felszínre került, különösen a digitális információs tér gyorsasága és fragmentáltsága miatt.

Az izraeli állam kommunikációs fellépése

Az izraeli kormány és az Izraeli Védelmi Erők (Israel Defense Forces, IDF) proaktív információs műveleteket indítottak, amelyek célja a Hamász által terjesztett dezinformációs narratívák cáfolása és a saját narratívák megerősítése volt. Az IDF hivatalos közösségimédia-felületein – különösen az X-en és az Instagramon – napi rendszerességgel tettek közzé valós idejű helyzetjelentéseket, műveleti videókat és cáfolatokat a Hamász állításaival szemben. Emellett külön figyelmet fordítottak a nemzetközi közvélemény számára készült angol nyelvű tartalmak előállítására.⁴⁵

Az izraeli diplomáciai apparátus – köztük a Külügyminisztérium és a Diaszpóráügyi Minisztérium – összehangolt médiakampányokat szervezett, amelyek célja az volt, hogy demonstrálják Izrael önvédelmi jogát, és bemutassák a Hamász által elkövetett atrocitásokat.

Mindazonáltal az izraeli kommunikációs válaszok kezdetben reaktív jellegűek voltak, a Hamász gyors dezinformációs hullámaihoz képest időnként késlekedtek. Ez különösen érzékelhető volt a gázai kórházat ért robbanás utáni információs káosz kezelésében.⁴⁶

Nemzetközi média- és tényellenőrző tevékenység

A nagy nemzetközi médiumok – például a BBC, a Reuters, a CNN és az AFP – gyors tényellenőrző munkát végeztek, hogy kiszűrjék a közösségi médiában terjedő hamis információkat. Olyan független tényellenőrző műhelyek, mint a Bellingcat, különösen fontos szerepet játszottak a dezinformációs minták azonosításában, például a hamisított videók és a régi konfliktusokból származó felvételek visszakövetésében. A BBC Verify és a CNN több esetben geolokációs elemzésekkel bizonyította, hogy a Hamász által terjesztett egyes felvételek nem a gázai övezet aktuális eseményeihez kapcsolódtak.⁴⁷

Ugyanakkor a tényellenőrző szervezetek gyakran hátrányban voltak a gyorsan változó információs környezetben, mivel egy-egy hamis hír órák alatt milliós elérést mutatott, mielőtt megjelent volna a helyreigazítás.

Digitális platformok intézkedései

A közösségimédia-platformok válaszlépései egyes képet mutattak. A Meta (Facebook és Instagram) és a TikTok fokozta moderációs tevékenységét, figyelmeztetéseket helyezett el gyanús tartalmakra, és több ezer hamis fiókot törölt a konfliktus első heteiben. Ezzel szemben az X platformon – ahol Elon Musk vezetése alatt csökkentették a moderációs kapacitásokat – a dezinformáció gyorsabban terjedt, és a tényellenőrzés hatása is korlátozottabb maradt.⁴⁸

⁴⁵ Sadek–Mashkoor 2023: i. m.

⁴⁶ Watson 2023: i. m.

⁴⁷ Fung–Duffy 2023: i. m.

⁴⁸ Dixit 2023: i. m.

A Telegram zárt csatornáin terjedő Hamász-propaganda elleni fellépés szinte lehetetlennek bizonyult, mivel a platform kevésbé szabályozott környezetet biztosít a dezinformációs műveletek számára.

Összességében a válaszreakciók azt mutatják, hogy míg az állami és a nem állami szereplők igyekeztek alkalmazkodni az új típusú információs hadviselés kihívásaihoz, a gyors terjedés, a platformok szabályozási hiányosságai és a közönség érzelmi fogékonysága jelentős akadályt jelentett a dezinformáció hatékony visszaszorításában. A jövőre nézve elengedhetetlen a proaktívabb, technológiai és kommunikációs szinten is integrált védekezési stratégiák kialakítása az információs tér védelme érdekében.

ÖSSZEGZÉS

A tanulmány célja az volt, hogy feltárja a Hamász 2023. októberi Izrael elleni támadásaihoz kapcsolódó dezinformációs műveletek szerkezetét, célrendszerét és kommunikációs technikáit. A vizsgálat kvalitatív tartalomelemzésre épült, nyílt forrású anyagok és nemzetközi szakirodalom alapján. Az elemzés során megerősítést nyert a hipotézis, miszerint a Hamász a katonai műveletekkel összehangolt, tudatosan felépített információs hadjáratot folytatott, amelynek célja a közvélemény befolyásolása, a pszichológiai hatáskeltés, valamint a szervezet politikai és ideológiai pozícióinak megerősítése volt.

A dezinformációs kampányok célcsoportjai világosan elkülöníthetők voltak: a nyugati közvélemény felé az áldozatiság és az aránytalan válasz csökkentette volna Izrael legitimitását, az arab világban a hősiesség és a mártíromság hangsúlyozása mozgósító funkciót látott el, míg az izraeli lakosság felé félelem- és bizalomvesztés-keltő tartalmak jelentek meg. Az üzenetek sokszínűsége, valamint a különböző közösségimédia-platformokra szabott tartalomtípusok azt jelzik, hogy a Hamász a modern információs hadviselés eszköztárát alaposan ismeri és alkalmazza.

A válaszreakciók ugyanakkor több szinten is elmaradtak a kívánatostól. Bár az IDF és a külügyi szervek összehangolt kommunikációs stratégiát alakítottak ki, annak első fázisa reaktív jellegű volt. A nemzetközi tényellenőrző szervezetek fontos szerepet játszottak a hamis tartalmak kiszűrésében, de kapacitás- és időkorlátaik miatt ezek a mechanizmusok csak részben tudták visszafogni a dezinformáció terjedését. A közösségimédia-platformok moderációs gyakorlatai pedig – különösen az X és a Telegram esetében – strukturálisan elégtelennek bizonyultak.

A Hamász esete rávilágít arra, hogy a hibrid hadviselés információs komponense nem kísérfajenség, hanem a hadműveleti tervezés szerves része. A jövő konfliktusainak során a dezinformációs műveletek gyorsasága, célzott üzenetei és technológiai háttere új kihívások elé állítja nemcsak a katonai szervezeteket, hanem a civil társadalmat és a nemzetközi intézményrendszereket is. Ennek megfelelően elengedhetetlen a stratégiai szintű válaszok kidolgozása, az információs tér védelmének fokozása, valamint a lakosság médiatudatosságának erősítése.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- *ADL Debunks Myths and False Narratives About the Israel-Hamas War*. Anti-Defamation League, Center on Extremism, 2023. 11. 10. <https://www.adl.org/resources/article/adl-debunk-myths-and-false-narratives-about-israel-hamas-war> (Letöltés időpontja: 2025. 04. 14.)
- Akdedian, Harout: *How the Israel-Hamas War Fuels Extremism in the U.S. and Beyond*. Lawfare, 2024. 02. 09. <https://www.lawfaremedia.org/article/how-the-israel-hamas-war-fuels-extremism-in-the-u.s.-and-beyond> (Letöltés időpontja: 2025. 06. 23.)

- Bond, Shannon: Video Game Clips and Old Videos Are Flooding Social Media about Israel and Gaza. NPR, 2023. 10. 10. <https://www.npr.org/2023/10/10/1204755129/video-game-clips-and-old-videos-are-flooding-social-media-about-israel-and-gaza>. (Letöltés időpontja: 2025. 06. 23.)
- Burnett, Stephanie et al.: *Disinformation Surge Threatens to Fuel Israel-Hamas Conflict*. Reuters, 2023. 10. 18. <https://www.reuters.com/world/middle-east/disinformation-surge-threatens-fuel-israel-hamas-conflict-2023-10-18/> (Letöltés időpontja: 2025. 04. 15.)
- Byman, Daniel – McCaleb, Emma: *Understanding Hamas's and Hezbollah's Uses of Information Technology*. Center for Strategic and International Studies, 2023. 07. 31. https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/2023-07/230731_Byman_Hamas_Hezbollah.pdf (Letöltés időpontja: 2025. 06. 26.)
- Chin-Rothmann, Caitlin: *Social Media Platforms Were Not Ready for Hamas Misinformation*. Center for Strategic and International Studies, 2023. 10. 12. <https://www.csis.org/analysis/social-media-platforms-were-not-ready-hamas-misinformation> (Letöltés időpontja: 2025. 04. 15.)
- Cortellessa, Eric – Bergengruen, Vera: *Inside the Israel–Hamas Information War*. Time, 2023. 12. 22. <https://time.com/6549544/israel-and-hamas-the-media-war/> (Letöltés időpontja: 2025. 06. 23.)
- Couvelaire, Louise: *Israel–Hamas War: France's Jewish Community Concerned about Upsurge in AntiSemitic Acts*. Le Monde, 2023. 10. 26. https://www.lemonde.fr/en/france/article/2023/10/26/israel-hamas-war-france-s-jewish-community-concerned-about-upsurge-in-anti-semitic-acts_6206223_7.html (Letöltés időpontja: 2025. 06. 23.)
- Dixit, Pranav: *Social Media Platforms Swamped with Fake News on the Israel-Hamas War*. Al Jazeera, 2023. 10. 10. <https://www.aljazeera.com/news/2023/10/10/social-media-platforms-swamped-with-fake-news-on-the-israel-hamas-war> (Letöltés időpontja: 2025. 04. 15.)
- Falyuna Nóra: *Az online dezinformáció és hatásai – A dezinformációs hálózatok kialakulásának bemutatása a tudományos dezinformáció és az államtagadó összeesküvés-elméletek kapcsolatán keresztül*. In Medias Res, 2024/1. 42–74. <https://doi.org/10.59851/imr.13.1.3> (Letöltés időpontja: 2025. 04. 15.)
- Fung, Brian – Duffy, Clare: *The Israel-Hamas War Reveals How Social Media Sells You the Illusion of Reality*. CNN, 2023. 10. 16. <https://www.cnn.com/2023/10/16/tech/social-media-illusion-israel-hamas-war/index.html> (Letöltés időpontja: 2025. 04. 15.)
- Gilbert, David: *The Israel-Hamas War Is Drowning X in Disinformation*. Wired, 2023. 10. 09. <https://www.wired.com/story/x-israel-hamas-war-disinformation> (Letöltés időpontja: 2025. 04. 15.)
- Hamas: *Oct. 7 Operation 'Preemptive Strike' to Defend Palestinians, Holy Sites*. PressTV, 2025. 01. 25. <https://www.presstv.ir/Detail/2025/01/25/718533/Hamas-Oct7-operation-preemptive-strike> (Letöltés időpontja: 2025. 04. 15.)
- Hameleers, Michael: *The Visual Nature of Information Warfare: The Construction of Partisan Claims on Truth and Evidence in the Context of Wars in Ukraine and Israel/Palestine*. Oxford University Press, Journal of Communication, Vol. 75, Issue 2, 2025. 04., 90–100. <https://doi.org/10.1093/joc/jqae045> (Letöltés időpontja: 2025. 04. 15.)
- Heinze, Eric A.: *International Law, Self-Defense, and the Israel-Hamas Conflict*. U.S. Army War College Press, Parameters, Vol. 54, no. 1, 2024, 71–85. <https://doi.org/10.55540/0031-1723.3273> (Letöltés időpontja: 2025. 06. 26.)
- Hezbollah, Hamas, Islamic Jihad Chiefs Discuss Route to 'Victory' on Israel. Al Jazeera, 2023. 10. 25. <https://www.aljazeera.com/news/2023/10/25/hezbollah-hamas-islamic-jihad-chiefs-discuss-route-to-victory-on-israel> (Letöltés időpontja: 2025. 04. 15.)
- Hoffman, Frank G.: *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. Potomac Institute for Policy Studies, 2007. 12. https://www.potomac institute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf (Letöltés időpontja: 2025. 06. 26.)
- Horton, Jake et al.: *Gaza hospital blast: What does new analysis tell us?* BBC News, 2023. 10. 26. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-67202174> (Letöltés időpontja: 2025. 04. 15.)

- Kirkpatrick, David D. – Rasgon, Adam: *The Hamas Propaganda War*. The New Yorker, 2023. 10. 30. <https://www.newyorker.com/news/news-desk/the-hamas-propaganda-war> (Letöltés időpontja: 2025. 04. 15.)
- Koltai, Kolina: *Images of Syrian Civil War Take on a Second Life in Gaza Conflict*. Bellingcat, 2023. 12. 08. <https://www.bellingcat.com/news/2023/12/08/images-of-syrian-civil-war-take-on-a-second-life-in-gaza-conflict/> (Letöltés időpontja: 2024. 04. 14.)
- Leicester, John: *2022 missile footage misrepresented as Gaza hospital strike*. AFP Fact Check, 2023. 10. 19. <https://factcheck.afp.com/doc.afp.com.33XW4KE> (Letöltés időpontja: 2025. 04. 14.)
- Libicki, Martin C.: *What Is Information Warfare?* National Defense University, Institute for National Strategic Studies, 1995. <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA367662.pdf> (Letöltés időpontja: 2025. 06. 26.)
- McBride, Julian: *How Hamas' Information Warfare Strategy Both Succeeded and Failed*. The Geopolitics, 2024. 01. 21. <https://thegeopolitics.com/how-hamas-information-warfare-strategy-both-succeeded-and-failed/> (Letöltés időpontja: 2025. 04. 14.)
- Paul, Christopher – Matthews, Miriam: *The Russian „Firehose of Falsehood” Propaganda Model: Why It Might Work and Options to Counter It*. RAND Corporation, 2016. 07. 11. <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE198.html> (Letöltés időpontja: 2024. 04. 14.)
- Pomerantsev, Peter – Weiss, Michael: *The Menace of Unreality: How the Kremlin Weaponizes Information, Culture and Money*. Institute of Modern Russia, 2014. https://imrussia.org/media/pdf/Research/Michael_Weiss_and_Peter_Pomerantsev__The_Menace_of_Unreality.pdf (Letöltés időpontja: 2025. 06. 26.)
- Rajvanshi, Astha: *How Israel-Hamas War Misinformation Is Spreading Online*. Time, 2023. 10. 13. <https://time.com/6323421/misinformation-about-the-israel-hamas-war-is-rife-on-social-media-especially-x/> (Letöltés időpontja: 2025. 04. 15.)
- Rid, Thomas: *Active Measures: The Secret History of Disinformation and Political Warfare*. Farrar, Straus and Giroux, 2020. 04. 21.
- Sadek, Dina – Mashkoor, Layla: *In Israel-Hamas Conflict, Social Media Become Tools of Propaganda and Disinformation*. Digital Forensic Research Lab (DFRLab), 2023. 10. 12. <https://dfrlab.org/2023/10/12/in-israel-hamas-conflict-social-media-become-tools-of-propaganda-and-disinformation/> (Letöltés időpontja: 2025. 04. 15.)
- Selján Péter: *The The 7 October Hamas Attack: A Preliminary Assessment of the Israeli Intelligence, Military and Policy Failures*. AARMS – Academic and Applied Research in Military and Public Management Science, 23(1), 2024, 81–98. <https://doi.org/10.32565/aarms.2024.1.5> (Letöltés időpontja: 2025. 04. 15.)
- Silver, Laura et al.: *Views of the Israel-Hamas War*. Pew Research Center, 2024. 03. 21. <https://www.pewresearch.org/2024/03/21/views-of-the-israel-hamas-war/> (Letöltés időpontja: 2025. 06. 23.)
- *Swords of Iron | The War on Hamas*. Israel Democracy Institute, <https://en.idi.org.il/tags-en/51054> (Letöltés időpontja: 2025. 04. 15.)
- Vikman László: *Az online dezinformáció jogi kezelésének nemzetközi mintái az internet és az online média szabályozásában*. In *Medias Res*, 2024/2., 198–212. <https://doi.org/10.59851/imr.13.2.13> (Letöltés időpontja: 2025. 04. 15.)
- Watson, Kathryn: *Biden Tells Israel, „You’re Not Alone”; Says Military Data Show Gaza Militants to Blame for Hospital Explosion*. CBS News, 2023. 10. 18. <https://www.cbsnews.com/news/biden-israel-denial-hospital-explosion-gaza/> (Letöltés időpontja: 2025. 04. 15.)